

KRONIKA

2011 m. gegužės 5–6 d. *Vilniaus dailės akademijos Dailėtyros institutas* surengė tarptautinę mokslinę konferenciją *Lietuvos kultūros karališkasis dėmuo: įvaizdžiai, simboliai, reliktai*, kurioje siekta pristatyti pasaulietinės ir dvasinės valdžios reiškinius ir jų formas Lietuvos kultūroje. Konferencijoje buvo aptartas karališkųjų dinastijų ir valdovų įvaizdžių formavimasis, karališkoji simbolika ir jos reikšmės, socialinė atvaizdo funkcija, valdovo įvaizdžio poveikis tautos ir visuomenės mentalitetui. Konferencijoje dalyvavo senąją ir naujausiųjų laikų Lietuvos kultūrą tiriantys įvairių sričių humanitarai: istorikai, dailėtyrininkai, literatūrologai, teologai, taip pat Prancūzijos, Lenkijos ir Vokietijos mokslininkai.

Pirmąją konferencijos dieną pradėjo François Boespflugas (Paryžiaus Istorijos institutas ir Strasbūro universiteto Katolikų teologijos fakultetas), kurio skaitytame įvadiniame pranešime buvo atskleistas valdžios insignijų apsikeitimas (Dievas vaizduojamas kaip imperatorius), pristatyta šio simbolinio apsikeitimo istorija, apimtis bei ribos. Liublino Marijos Kiuri-Sklodovskos universiteto atstovas Piotras O. Scholzas pristatė Liublino pilies Karališkosios koplyčios freskų tyrimus. Rimvydas Petrauskas iš Vilniaus universiteto aptarė tris (XIII, XV ir XVI a. pradžios) Lietuvos valdovų karūnacijos istorijas, palygino jas viduramžių politinių idėjų kontekste, dėmesį atkreipdamas į Lietuvos valdovų titulatūros problematiką, tarptautinių karūnacinių projektų kontekstą, santykį tarp karūnacijos mėginimų ir karališkąjį išskirtinumą. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto darbuotojas Kęstutis Gudmantas savo pranešime nagrinėjo valdovo ir dinastijos įvaizdžius vėlyvuosiuose Lietuvos metraščiuose. Kitas to paties instituto

atstovas Mintautas Čiurinskas išryškino valdovo įvaizdžio ypatumus, nagrinėdamas pergalei prieš Maskvos kariuomenę prie Oršos skirtus naratyvinius tekstus bei proginius literatūros kūrinius. Sigita Maslauskaitė (Vilniaus dailės akademijos Dailėtyros institutas) aptarė barokinius šventųjų valdovų atvaizdus ir remdamasi šv. Vaclovo bei šv. Kazimiero vaizdavimo tradicija išskyrė pagrindinius aptariamios epochos šventųjų valdovų ikonografijos akcentus – karalaičio gimimą, ugdymą, artimo meilės darbus, Bažnyčios stiprinimą, kovas su „erezijomis“ ir kt. Mindaugas Paknys iš Lietuvos kultūros tyrimų instituto pristatė Vilniaus katedros Šv. Kazimiero koplyčioje esančių aštuonių valdovų skulptūrų tyrimus, kuriais siekta jas identifikuoti, taip pat išsamiai nagrinėjo, kaip ir kada susiformavo skulptūrų tapatinimo su Lenkijos karaliais ir LDK didžiais kunigaikščiais tradicija, kuo ji pagrįsta ir kiek laikytina patikima. To paties instituto atstovė Lina Balaišytė savo pranešime aptarė socialines iškilnių dekoru funkcijas ir pristatė karališkosios reprezentacijos tradiciją Augusto III laikais bei jos perkėlimą į LDK iškilnių programą. Anna Oleńska iš Lenkijos mokslų akademijos Dailės instituto nagrinėjo XX a. pradžioje Lenkijos visuomenėje kilusį susidomėjimą paskutiniojo karaliaus Stanislovo Augusto Poniatovskio asmenybe ir jo veiklos vertinimo pokyčius, kuriuos lėmė netikėtas karaliaus palaikų perkėlimas į jo gimtojo miesto Volčino bažnyčią, taip pat aptarė pastangas jį renovuoti patį bažnyčios pastatą ir jo likimą. Algėš Andriulytės (Vilniaus dailės akademija) pranešime, remiantis išlikusia archyvine medžiaga, buvo bandoma rekonstruoti karališkųjų palaikų atradimo Vilniaus katedroje istoriją, jos kultūrinį kontekstą, analizuojami ta proga sukurti kūriniai. Lietuvos kultūros tyrimų instituto darbuotoja Erika Grigoravičienė nagrinėjo XX a. 8–9 dešimtmečių Lietuvos tapytojų darbus, siekdama atskleisti galimas Thomaso Hobbeso veikalo *Leviatanas* ir jame pateikiamų simbolių įtakas šio laikotarpio menui.

Antrąją konferencijos dieną pradėjo Marios Kałamajskos-Saeed iš Varšuvos Europos meno akademijos pranešimas apie karūnos

kaip Marijos karališkosios valdžios simbolį, tradiciją krikščioniškoje ikonografijoje. Remdamasi ankstyviausiais XVII a. vidurio karūnų paveikslų pavyzdžiais, pranešėja aptarė įvairių stilių karūnas, jų susiformavimą. Lenkijos mokslų akademijos Dailės instituto darbuotoja Dorota Piramidowicz, analizuodama pasirinktas skulptūras, nagrinėjo sąsajas tarp Kazimiero Leono Sapiegos vaizdavimo ir jo santykio su Vladislavo IV Vazos bei Jono Kazimiero Vazos dvaro menininkais. Leipcigo universiteto mokslo darbuotoja Sabine Jagodzinski, remdamasi karaliaus Jono III Sobieskio portretais, atskleidė valdovo vaizdavimo Lietuvoje ir Lenkijoje skirtumus, priklausiusius nuo paties valdovo santykio su minėtomis šalimis. Vilniaus dailės akademijos atstovė Jolita Liškevičienė pristatė XVII a. vidurio leidinį – Vilniaus universiteto studento Michalo Mniszeko ginamas moralės filosofijos tezes – kurio viena iš sudėtinių dalių yra valdovui Vladislavui Vazai dedikuota panegirika. Remdamasi tekstu ir jį iliustruojančių 6 graviūrų analize, pranešėja atskleidė karaliaus kūno kaip šlovinamosios figūros vaidmenį. Vilniaus universiteto doktorantė ir bibliotekos darbuotoja Nijolė Klingaitė-Dasevičienė, pasitelkdama tris skirtingų laikotarpių ir autorių panegirikas, nagrinėjo Vladislavo Vazos kaip idealaus herojaus paveikslą, jo kūrimo literatūrinės bei stilistinės priemonės. Neringa Markauskaitė (Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka) pristatė A. K. Kuropatnickio tezių grafikos kompozicijos tyrimus, aptarė raižinyje pateiktus simbolius, personifikacijas, baroko epochai būdingus motyvus. Varšuvos universiteto atstovo Jaceko Žukowskio pranešimas buvo skirtas Vladislavo Vazos kaip išrinktojo Maskvos valdovo paveikslo politiniam aspektui atskleisti, taip pat įvairiems vaizdavimo tipams; ypač buvo akcentuojamos nacionalinės detalės valdovo aprangoje ir jų reikšmė. Magdalena Długosz iš Liublino Marijos Kiuri-Sklodovskos universiteto nagrinėjo karališkumo pradmenį M. K. Čiurlionio tapyboje. Helmutas Šabasevičius (Lietuvos kultūros tyrimų institutas) analizavo valdovo reikšmę teatro istorijoje, daugiausia dėmesio skirdamas valdovui kaip teatro

veikalų herojui, kurio paveikslais siekta išreikšti kuo įvairiausias politines, visuomenines ir kultūrinės idėjas. Vilniaus dailės akademijos atstovas Vidmantas Jankauskas, aptardamas ikirikikščioniškųjų Lietuvos valdovų vaizdavimą XIX–XX a. dailės kūriniuose, pabrėžė aiškiai pastebimą autentiškumo problemą. Konferenciją baigė Lietuvos istorijos instituto darbuotojos Skaidrės Urbonienės pranešimas apie valdovo atvaizdo formavimąsi tautodailininkų kūryboje, vyraujančią ikonografinę schemą ir jos ištakas.

Konferencijos medžiagą planuojama publikuoti Vilniaus dailės akademijos mokslo darbuose *Acta academiae artium Vilnensis*.

Nijolė Klingaitė-Dasevičienė

2011 m. gegužės 6 d. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje apsilankė prof. Ferencas Postma su žmona p. Margriet Gosker. Į Vilnių Profesorius atvyko dalyvauti tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė ir protestantiškoji Europa XVII amžiuje“, skirtoje Samuelio Boguslavo Chylinskio Biblijos 350 metų jubiliejui. Konferencija vyko Lietuvos istorijos institute gegužės 2–3 d. Jos metu prof. F. Postma perskaitė pranešimą apie savo surastus nežinomus lietuviškus eilėraščius, paskelbtus 1647 ir 1654 m. Franekeryje išspausdintuose proginiuose leidiniuose. Jo atradimas patvirtina kultūros, kalbos ir literatūros istorikų spėjimą, kad XVI–XVII a. lietuviškų tekstų būta daugiau nei žinome iki šiol ir kad tuo metu lietuviškai kurta ne tik religinė, bet ir pasaulietinė poezija. Per susitikimą Profesorius padovanojo savo surastų leidinių kopijas Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekai. Nuo šiol jos bus prieinamos visiems, kas domisi senąja Lietuvos literatūra – ypač ta jos dalimi, kuri buvo parašyta lietuviškai.

Sigitas Narbutas

2011 m. rugpjūtį Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteką pasiekė vertingų mikrofilmų siunta. Juos padovanojo Ada Romer-

Wysocka (Adelaida Wiktoria Anna Romer-Wysocka), gyvenanti Paryžiuje. Mikrofilmuose atsispindi dalis Römerių giminės istorijos.

Ada Romer-Wysocka – žinoma Prancūzijoje, Lenkijoje ir Lietuvoje geradarė ir kultūros rėmėja. Būdama devyniolikos, ji dalyvavo 1944 m. rugsejo sukilime Varšuvoje. Naciams sukilimą numalšinus, moteris kalėjo nacistiniuose lageriuose. Išlaisvinta amerikiečių, ji gyveno Briuselyje, vėliau – Ženevoje. 1954 m. išvyko į Paryžių, kur baigė encefalografijos kursus, o vėliau gavo darbą pagal specialybę privačioje klinikoje. 1964 m. ji ištekojo už architekto Henryko Wysockio (kunigaikščio Mykolo Kleopo Oginskio ir antrosios jo žmonos Marijos de Neri proprovaikaičio). Užmezgusi ryšius su Lenkijos nacionaline biblioteka, kur saugoma itin turtinga ir vertinga Römerių giminės archyvo dalis, ji papildė tą kolekciją kai kuriais savo turėtais dokumentais. Savo ruožtu iš Varšuvos ji gavo ten saugomo Römerių archyvo mikrofilmus. Dabar šie mikrofilmai pasiekė Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteką, kur irgi esama Römerių giminės dokumentų.

Römeriai – didelė ir garsi didikų giminė, nuo seno gyvenusi Saksonijos teritorijoje. XIII a. viena šios giminės atšakų įsikūrė pietinėse latvių žemėse; ji buvo susijusi su Kuršo kunigaikščiais. Apie 1660 m. Römeriai, pradėję žemes Kurše, persikėlė į Lietuvą. Čia susigiminiavo su Sulistrovskių, Korsakų, Kerdiejų, Puzinų, Pacų, Radvilų ir kitomis giminėmis, įsigijo dvarų Trakų, Ukmergės bei Ašmenos pavietuose. Didžiausios įtakos Römeriai pasiekė XIX a., kai išgarsėjo kaip aktyvūs visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo organizatoriai, karšti patriotai. Jie buvo puikūs muzikai, reikėsi literatūros srityje, nė vienoje kitoje giminėje nebuvo tiek daug dailininkų, kiek Römerių.

Gauti dokumentai apima XVIII–XX amžius. Dauguma mikrofilmų daryta Lenkijos nacionalinėje bibliotekoje (Varšuvoje). Juose užfiksuoti Römerių šeimos laišakai, dienoraščiai, testamentai, asmeniniai dokumentai, įvairūs užrašai, teismų su kitomis didikų šeimomis bylos. Mikrofilmuose galima rasti daug rankraštinės medžiagos apie garsius asmenis – tokius kaip Mykolas Juozapas Römeris (1778–1853),

garsus politikas, rašytojas, šubravcų draugijos narys. Jis gimė Vilniuje ir čia praleido didžiąją dalį savo gyvenimo. Kita iškili asmenybė – Edvardas Jonas Römeris (1806–1876) – garsus tapytojas, iliustruotojas, visuomenės veikėjas. Mokėsi privačiai pas dailininkus Mykolą Podolinskį ir Joną Rustemą. Aktyviai dalyvavo visuomeniniame gyvenime. Kūrė nedidelio formato akvareles, nemažą jo kūrybos dalį sudaro piešiniai ir pagal juos atliktos litografijos. Bronislovas Römeris (1856–1899) baigė gimnaziją Rygoje, studijavo Agronomijos ir miškininkystės institute Pulavuose (Lenkija) ir Rygos politechnikos instituto Agronomijos fakultete. Daug piešė, kopijavo senuosius giminės portretus. Severinas Römeris (1818–1890) – dailininkas-mėgėjas. Dailės mokėsi privačiai pas tapytoją Joną Zenkevičių. Tušu ir plunksnele sukūrė piešinių, nupiešė detalų Dembinos dvaro parko ir sodo planą. Motiejus Steponas Römeris (1890–1955) – Lenkijos armijos karininkas. Mykolas Pijus Römeris (1880–1945) – teisininkas, mokslininkas, politikas. Dalyvavo Teisininkų, Lietuvių-prancūzų, Draugijos neturtingiems studentams šelpti, Politinių ir socialinių mokslų, Mokslo bei Dailės draugijų veikloje; vadovavo masonų ložei „Lietuva“. 1939 m. Vilniuje įkūrė pažangų Lietuvos Rotary klubą. Skelbė straipsnius žurnaluose *Teisė, Kultūra, Vairas, Židinys* ir kt., taip pat prancūzų ir lenkų mokslinėje periodikoje. M. Römeris yra Lietuvos konstitucinės teisės kūrėjas, parašęs daugybę veikalų teisės klausimais. Sofija Dembovskytė-Römerienė (1885–1972) – tapytoja, raižytoja, piešėja. Dailės mokėsi privačiai pas tapytoją Eleną Römerytę ir Vilniaus piešimo mokykloje. Tapė aliejumi, akvarele, piešė pieštuku ir pastele, sukūrė nemažai grafikos darbų.

Kai kurios dovanos esmingai papildė LMAVB turėtus dokumentus. Pavyzdžiui, Vilniuje buvo saugoma dalis minėtojo Edvardo Jono Römerio dienoraščio (XIX a. tyrėjai jį vertina kaip ypač reikšmingą tos epochos liudijimą). Likusi dalis, saugoma Lenkijos nacionalinėje bibliotekoje, buvo neprieinama Vilniuje iki šių metų rugpjūčio.

Sigitas Narbutas, Mindaugas Simanavičius